

реформування вищої школи / За ред. В. І. Большакова. – Д. : ПДАБА, 2001. – С. 9 – 10.

3. **Євсєєва Г. П.** Проблеми та перспективи мовної політики у вихованні української технічної еліти ВНЗ України // Формування української технічної еліти в ході викладання суспільних наук у вищих технічних закладах України / За ред. В. І. Большакова. – Д. : ПДАБА, 2008. – С. 30 – 37.

4. **Кривчик Г. Г.** Гуманітарна складова виховання технократичної еліти // Співдружність вченого і студента у підвищенні якості освіти в умовах реформування вищої школи / За ред. В. І. Большакова. – Д. : ПДАБА, 2001. – С. 17 – 23.

5. **Мачуліна І. І.** Евристичний потенціал дозвілля у виховних практиках вищих навчальних закладів // Грані, № 6, 2010. – С. 138 – 142.

6. **Оболенська Т.** Нова парадигма виховної роботи в університеті // Вища школа. – 2011. – № 12 – С. 66 – 73.

7. **Шулдик Г. О.** Оцінка педагогічних здібностей викладача студентами педвузу // Співдружність вченого і студента у підвищенні якості освіти в умовах реформування вищої школи / За ред. В. І. Большакова. – Д. : ПДАБА, 2001. – С. 56 – 58.

УДК 371.2:378.4

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

С. П. Волкова, ст. викл.

Ключові слова: студентська молодь, політична культура, формування політичної культури

Постановка проблеми. Розвиток будь-якого суспільства відбувається під впливом культури. Усвідомлення сутності політичної культури має неабияке значення, щоб зрозуміти основи політичної системи, визначити її характер та специфічні особливості. Рівень політичної культури в країні залежить від громадянської позиції, соціальної активності кожної особистості, насамперед молоді. Роль молоді в суспільстві визначається її моральністю, духовністю, загальним рівнем культури.

Аналіз публікацій. Аналіз політичної культури та її сутності можна прослідкувати в працях О. Курняка [4; 5], О. Чальцевої [14], Л. Півневої [11], С. Гелея, С. Рутара [2] та ін. В українській політології різні аспекти питання політичної культури досліджуються в працях В. Бебика [1], Ф. Рудича, В. Лісового [8] та ін. Власне аспектові політичної культури студентської молоді присвячені дослідження М. Остапенко [10], О. Морозової [9], А. Карнаух [3] та ін.

Результати вивчення джерельної бази дослідження зумовили визначення головної **мети** дослідження – розроблення особливостей політичної культури студентської молоді.

Визначена мета зумовила постановку та розв'язання таких дослідницьких **завдань**: розкрити зміст та структуру політичної культури; визначити особливості політичної культури молоді.

Виклад матеріалу. У широкому значенні під культурою розуміють всі основні сфери людського буття: виробництво матеріальних благ; духовну культуру в її розмаїтті та складності, включаючи міфологію, релігію, науку, мистецтво; різні форми стосунків у суспільстві – від особистісних до політичних. Політика і культура у політичній сфері життєдіяльності суспільства відображають політичні відносини і види політичної діяльності суб'єктів.

У літературі існують різноманітні підходи до визначення поняття «політична культура»: 1) суб'єктивний, що трактує політичну культуру як явище винятково ментальне, тобто як оцінки, цінності, знання суб'єктів політичного процесу; 2) суб'єктивний і біхевіористський, у яких політична культура розглядається на ментальному і поведінковому рівнях; 3) культурологічний, що передбачає розуміння політичної культури як сукупності цінностей і символів [2].

Термін «політична культура» вперше використав ще у XVIII ст. німецький філософ Й. Гердер у праці «Ідеї до філософії історії людства».

У широкий науковий обіг термін запровадили в середині XX ст. американські дослідники Г. Алмонд, С. Верба, Г. Пауелл та інші. У другій половині XX ст. Г. Алмонд, надрукувавши

статтю «Порівняльні політичні дослідження», вважав, що політична культура – це зразки індивідуальних позицій та орієнтацій щодо політики учасників певної політичної системи. Це суб'єктивна сфера, що утворює підстави політичних дій і надає їм значення.

Поняття «політичної культури», запропоноване Г. Алмондом, уточнювалося й доповнювалося багатьма вченими. Зокрема, В. Розенбаум розумів під політичною культурою концептуальне поєднання почуттів, думок і поведінки. Е. Баталов відзначав, що політична культура – це система історично сформованих стійких установок, переконань, уявлень, моделей поведінки, які виявляються в безпосередній діяльності суб'єктів політичного процесу та забезпечують відтворення політичного життя суспільства на основі наступництва [5, с. 570]. Д. Робертсон визначав політичну культуру не тільки як «сукупність ідей і відношень до влади», але й як ідеї та відношення до «дисципліни, урядових зобов'язань і освіти» [11, с.75].

Серед українських дослідників поняття «політична культура» одним із перших застосовував В. Липинський [7]. У своїй праці «Листи до братів-хліборобів» він підкреслював, що сутність політичної культури полягає в поєднанні, у рівновазі між політичною творчістю й політичною наукою, що забезпечує високу «політичну вмілість» провідної верстви нації та всього народу. При цьому автор розумів в основі політичної культури «хотіння і вміння» національної еліти використовувати у своїй діяльності «дані політичної науки».

На думку С. Гелея та С. Рутара, «політична культура – це такий спосіб діяльності соціальної спільноти, особи у сфері політичних відносин, який відображає досягнутий рівень політичної активності та політичної зрілості суб'єктів. Він включає різні компоненти й рівні: культуру ставлення суб'єктів до здійснення політичної влади; культуру електорального процесу; культуру формування політичних і громадсько-політичних інституцій; культуру політичної поведінки; культуру політичної свідомості й спілкування та інші, тобто поширюється на всю сферу політичного життя суспільства» [2].

О. Морозова у своєму дослідженні дійшла висновку, що «політична культура є динамічною та різномірною функцією соціуму, яка поєднує всі історично сформовані набутки останнього – як матеріальні, так і ідеальні – у сфері політики. Відповідно як політична культура суспільства може змінюватися під впливом трансформацій політичної системи, так і політична система може трансформуватися внаслідок змін у характері політичної культури. Остання властивість політичної культури набуває дедалі більшого значення внаслідок науково-технічного прогресу та посилення процесів глобалізації» [9].

Отже, політична культура – певний комплекс знань (істинних чи хибних) про політику та її суб'єкти, осмислення поведінки людей відносно певних політичних явищ, це сукупність соціально-психологічних настанов, зразків поведінки соціальних верств, громадян, які стосуються їх взаємодії з політичною владою і визначають відношення до політичної сфери та направленість політичної активності [1].

Зміст політичної культури відображає сукупність духовних цінностей, уявлень, орієнтацій, пов'язаних із ставленням суб'єктів до політичної влади, політичної системи, що дістає відображення у політико-управлінській діяльності й політичній поведінці соціальних спільнот, осіб. Політична культура ґрунтується на загальній культурі як історично певному рівні розвитку суспільства й людини і включає у себе «знання про політику, знайомство з фактами, інтерес до них; оцінку політичних явищ, оцінні судження щодо того, як має здійснюватися влада; емоційну сторону політичних позицій; прийняті у даному суспільстві зразки політичної поведінки, які визначають, як можна і як слід діяти у політичному житті» [12].

Політична культура охоплює різні аспекти, зокрема: знання політики, зацікавленість фактами та явищами, вміння оцінювати політичні феномени, аналізувати політику влади; емоційний компонент політичних переконань (почуття патріотизму, любов до Батьківщини); визнання зразків політичної поведінки, що унормовують життя у конкретному суспільстві [14, с. 29 – 31].

Політична культура не має єдиної структури. Наприклад, В. Розенбаум виділяє так звані «компоненти ядра», тобто ті елементи, які відіграють фундаментальну роль у формуванні політичної культури. Такі компоненти він розбив на три основні групи: 1) орієнтація щодо урядових структур – ставлення суб'єкта до політичного режиму, основних урядових органів, його символів, офіційних осіб і норм; 2) політичні ідентифікації, тобто причетність індивіда до «політичних одиниць» – нації, держави, міста; політична довіра і «правила гри» (уявлення індивіда про те, за якими правилами він має діяти); 3) політична орієнтація щодо власної

політичної діяльності чи «політична компетентність» і «політична ефективність» (відчуття можливості вплинути на політичний процес) [4, с. 375].

В іншій структурі політичної культури виділяють два складники: когнітивні орієнтації та афективні орієнтації людей. До когнітивних орієнтацій належать знання про політичну сферу й поінформованість про політичні події. Афективні орієнтації утворюються на основі почуттів і емоцій, викликаних різними політичними суб'єктами.

У вітчизняній політології до найбільш розповсюджених структурних компонентів політичної культури відносять елементи політичної свідомості, світогляду, уявлень, установок, ціннісних орієнтацій, політичну участь. На думку С. Гелея та С. Рутара, структурні компоненти політичної культури як багатопланового явища треба розглядати на декількох рівнях: 1) ментально-поведінковому – цінності, норми, способи поведінки; 2) ментально-духовному – ідеологія, наука, елементи політичної психіки та мова; 3) якісного стану функціонування інститутів та форм політичної взаємодії – елементи культури парламентаризму, політичного, державного та муніципального управління, конфлікту, співпраці, конкуренції тощо [2].

В. Лісовий виокремлює такі складники політичної культури: 1) політичну свідомість – уявлення, погляди, ідеї про суспільство та державу; 2) політичну поведінку – поведінка, пов'язана з використанням влади або з намаганням вплинути на державу; 3) політичні інститути – тобто їх вплив на попередні два елементи (наприклад законодавство сильно коригує і свідомість, і поведінку [8, с. 117].

Політична свідомість – це система ідейно-політичних поглядів, установок та емпіричного ставлення до явищ і процесів політичного життя суспільства. Вона обумовлює пізнавальну та практичну функції політичної діяльності, вибір форм і засобів, розвиток соціальної активності і тому є визначальним фактором політичної поведінки людини. [6, с. 7]. Формування політичної свідомості залежить як від об'єктивної ситуації, так і від факторів суб'єктивного характеру, зокрема до них належать інститути політичної системи, національні та соціальні групи, різні об'єднання, під впливом яких відбувається соціалізація особистості, які крім того, охоплюють потреби, інтереси, духовні цінності й індивідуальні психологічні якості людини.

Формування політичної свідомості молоді відбувається в процесі політичного життя. Оскільки політика в Україні змінюється, то у молоді постійно виникає проблема вибрати свідому правильну позицію. Формування політичної свідомості значною мірою залежить від характеру, темпу, змісту процесу політичної соціалізації молоді.

Політична соціалізація – це засвоєння певних політичних відносин, досвіду, знань й перетворення їх на особисті орієнтири та установки, внаслідок чого формується політична свідомість, позиція, зрілість, тобто певний рівень політичної культури. Мета політичної соціалізації полягає у підвищенні політичної активності серед населення, зокрема, участь молоді у здійсненні державної політики і тим самим підвищення рівня свого життя.

Процес політичної соціалізації сучасної молоді в Україні відбувається в умовах складної обстановки, яка зумовлена як переходом до ринкових відносин, серйозними змінами в політичній системі, так і кризою всіх сфер життя, зокрема, у вищій школі. Інтерес до політичного життя суспільства – це один із показників політичної активності молоді, що стимулює спрямованість її дій, формує вирішальну мотивацію політичної поведінки.

Формування політичної культури молоді – це цілеспрямований процес навчання і виховання, що включає освоєння соціального досвіду, виробленого людством, розвиток відповідного нормам сучасного демократичного суспільства свідомості і підготовку до адекватної реальності конвенціональної поведінки. Іншими словами, це процес становлення особи як суб'єкта і об'єкта політичних відносин [1].

М. Остапенко виділяє два основних типи інтересу до політичного життя України серед студентів: епізодично-ситуаційне зацікавлення політикою, що притаманне переважній більшості студентів, та постійно діючий інтерес, який виявляється лише у незначній частині студентів (постійно цікавляться і беруть участь у політичному житті країни). Політичні орієнтації та оцінки більшості студентів будуються на емоційній основі, а не раціонально, усвідомлено, і характеризуються мінливістю та нестійкістю. Вибір, оцінку політичних партій студентська молодь робить переважно наосліп (з назви, орієнтуючись на пресу, поради, рекомендації), остаточно не усвідомлюючи політичної та ідеологічної орієнтації політичних партій і блоків [10].

Ю. Терещенко виділяє такі якості української молоді: 1) економічна незалежність, ініціативність, активність, самостійна творчість, пов'язана з організацією нової справи і

постійною кількістю можливостей докласти власні зусилля; 2) зацікавленість в особистій приналежності до політичних свобод, розвиненість правової і моральної відповідальності; 3) рельєфно оформлена світоглядно екологічна орієнтація; 4) національно зорієнтована свідомість, для якої рідна мова і культура народу є засобом національної самоідентифікації [13, с. 27].

На думку О. Морозової, зріс рівень залученості молодих до роботи громадських організацій, участі у політичних виборах. Змінилися ідеологічні преференції молоді: комуністичну ідеологію випередили націонал-демократична, соціал-демократична, ліберальна та екологічна; проросійські орієнтації змінилися на проєвропейські; формуються проринкові орієнтації – як у питанні підтримки ринкової економіки, так і в особистих мотивах щодо вибору місця роботи. Намітилася чітка тенденція до одержання молоддю освіти та подальшого кар'єрного просування. У питанні захисту своїх прав серед молодих українців домінує думка про необхідність цивілізованих способів захисту інтересів (мітингів, петицій, звернень до суду), а не насильства. Отже, сучасна молодь загалом неконфліктна. Образ «жорсткої руки» державного управлінця поступово змінюється в свідомості молоді пріоритетами дипломатії та компромісу [9].

Висновок. Важливим інститутом соціалізації особистості, формування політичної культури молоді була і залишається вища школа. Процес розвитку політичної культури майбутніх фахівців здійснюється на основі єдності з навчанням і вихованням. Напрямами розвитку політичної культури студентів є: формування інтересу до політики, політичних знань; сприяння засвоєнню демократичних норм, цінностей; створення умов для одержання знань про політичні традиції, історію України; виховання небайдужості, відповідальності, інших моральних якостей; усвідомлення політичних свобод як невід'ємних прав людини; розуміння глобальних проблем людства; виховання в молоді потреби брати участь у суспільно-політичному житті.

Таким чином, реформування політичної, правової і духовно-культурної сфери створить основу для формування в Україні сучасної політичної культури. А формування політичної культури молоді повинно бути пов'язане саме з реалізацією демократичних процесів у державі.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. **Бєбик В.** Політологія глобального світу: проблеми теорії і практики / В. Бєбик // Персонал. – 2005. – № 5. – С. 28 – 32.
2. **Гелей С. Д.** Політологія: навчальний посібник / С. Д. Гелей, С. М. Рутар. – К. : Знання, 2008. – 415 с.
3. **Карнаух А.** Формування політичної культури молоді на сучасному етапі / А. Карнаух // Людина і політика. – 2004. – № 5. – С. 134 – 139.
4. **Курняк О. А.** Архітектоніка політичної культури / О. А. Курняк // Гілея: науковий вісник: Зб. наук. пр. – К., 2010. – Вип. 31. – С. 372 – 380.
5. **Курняк О. А.** Політична культура як соціокультурний феномен: поняття та структура / О. А. Курняк // Гілея: науковий вісник: Зб. наук. пр. – К., 2011. – Вип. 44 (2). – С. 569 – 576.
6. **Лемківський К. М.** Соціально-гуманітарна освіта України та шляхи її розбудови / К. М. Лемківський, О. М. Мовчан. – К., 1997.
7. **Липинський В.** Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму. – К. : Філадельфія, 1995.
8. **Лісовий В.** Культура – ідеологія – політика / В. Лісовий. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 1997. – 353 с.
9. **Морозова О. О.** Особливості формування політичної культури молоді в умовах глобалізації: Автореф. дис... канд. політ. наук / О. О. Морозова. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – 19 с.
10. **Остапенко М.** Політична культура сучасної студентської молоді в Україні (на прикладі вузів м. Києва): Автореф. дис... канд. політ. наук / М. А. Остапенко. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 19 с.
11. **Півнева Л.** Політична і популярна культури як предмет політологічного аналізу / Л. Півнева // Політичний менеджмент. – 2006. – № 6. – С. 74 – 81.
12. Політологія: Підручник / І. С. Дзюбка, К. М. Левківський, В. П. Андрущенко та ін.; За заг. ред. І. С. Дзюбка, К. М. Левківського. – К. : Вища школа, 1998. – 304 с.

13. **Терещенко Ю.** Відправні засади філософії політики у сфері освіти / Ю. Терещенко // Вища освіта України. – 2005. – № 3. – С. 27 – 31.

14. **Чальцева О. М.** Порівняльний аналіз політичних культур: особливості, проблеми / О. М. Чальцева // Трибуна: Всеукр. громад.-політ. і теорем. журн. – К., 2004. – № 5 – 6. – С. 29 – 31.

УДК 378:371.2.

ФОРМУВАННЯ САМОСВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА ТА ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ (З досвіду виховної роботи економічного факультету)

В. А. Бабенко, к. і. н., доц.

***Ключові слова:** виховна робота, студентське самоврядування, творча особистість*

Постановка проблеми. Протягом уже двадцяти років пріоритетним напрямом виховної роботи на економічному факультеті є формування громадянина та творчої особистості. Цей напрям більшою мірою віддзеркалює ефективність навчання, науково-дослідницької роботи, оволодіння студентами-економістами управлінськими навичками. Сучасному інформаційному суспільству, заснованому на знаннях, як ніколи потрібна творча молодь, що швидко орієнтується в світі, має демократичний світогляд, почуття особистої відповідальності за стан справ у країні, якості інтелектуальної, творчої, духовно розвинутої людини. Виховання таких якостей у студентів вищих навчальних закладів відбувається шляхом заохочення до суспільно-політичної та громадської активності, до розкриття своїх творчих здібностей та талантів, до оволодіння навичками управлінської діяльності.

Мета статті – висвітлити досвід виховної роботи зі студентами економічного факультету, надати допомогу кураторам у формуванні свідомості та активної громадянської позиції у студентів.

Виклад матеріалу. Виховання управлінських навичок та громадської активності студентів стає можливим завдяки студентському самоврядуванню, яке вже багато років плідно діє в нашій академії і на економічному факультеті. Перш за все це активи груп – старости, профорги їх заступники з навчальної та культмасової роботи, студком факультету, а також студентська рада гуртожитку. Саме вони є надійними помічниками деканату у виховній роботі зі студентами [1].

Усі позитивні риси студентського самоврядування якнайкраще проявляються при підготовці та проведенні наукових конференцій, олімпіад, круглих столів та інших наукових і навчальних заходів.

Уже кілька років поспіль студентським комітетом факультету за підтримки деканату проводяться: акція «Допоможи ветерану» до Дня Перемоги, акція допомоги дітям-сиротам до дня Святого Миколая, День української писемності, круглий стіл на теми: «Економіка та право», «Модернізація економіки України», спортивні змагання між викладачами та студентами факультету, виставки робіт обдарованих студентів у музеї академії.

При підготовці та проведенні цих заходів студенти проявили себе багатограними і надзвичайно яскравими творчими особистостями, яким не байдужа й доля України, й доля окремих людей, які потребують допомоги.

Активно працюють органи студентського самоврядування у гуртожитку № 3. Студрада гуртожитку бере активну участь в усіх господарських справах (прибиранні гуртожитку, ремонтних роботах, прибиранні снігу тощо) а також проводить конкурси на кращий поверх та кращу кімнату. Організація цієї важливої роботи позитивно впливає на підтримання загального порядку в гуртожитку, виховує у студентів дбайливе ставлення до свого «другого дому». Завдяки комітету у справах молоді ПДАБА (голова – О. Мартенс) за підтримки студради в гуртожитку № 3 обладнано спортивну кімнату, яка стала осередком спортивної роботи серед студентів гуртожитку. За активної участі студради в гуртожитку також облаштовано робочу кімнату та створено гарні умови для занять і проведення засідань студради, бесід та інших виховних заходів.

Але ця робота студентського самоврядування була б не ефективною, а то й неможливою